

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД КУЛЬТУРИ
«ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

Скарбниці минулого

Краєзнавчий путівник
(із циклу «Маленькі прогулянки
великим містом»)

Маріуполь
2020

- С42 Скарбниці минулого [Текст] : краєзнав. путівник
/ уклад. О. П. Гуляєва ; Комун. закл. культури «Донецька обласна
бібліотека для дітей». - Маріуполь, 2020. – 20 с. – (Серія «Маленькі
прогулянки великим містом»).

Найціннішим скарбом для будь-якого народу є його історія, традиції та звичаї, які формувалися під дією різних культур та історичних періодів. Сучасним сховищем таких скарбів є музей. У 2020 році ми відзначаємо ювілейні дати маріупольських музейних скарбниць, а саме: 100 років з дня заснування (1920) краєзнавчого музею, 10 років з дня заснування (2010) Художнього музею ім. А. І. Куїнджі, 15 років з дня заснування першого та єдиного в Україні Музею медальєрного мистецтва Ю. В. Харабета у м. Маріуполь (працює на базі Центру сучасного мистецтва і культури ім. А. І. Куїнджі).

Шановні друзі! До вашої уваги краєзнавчий путівник «Скарбниці минулого» (із циклу «Маленькі прогулянки великим містом»), який допоможе поринути у світ музейного життя, познайомить з унікальними художніми експозиціями, зібранням предметів старовини, побуту та народного мистецтва. Видання адресоване широкому загалу користувачів.

Музей має бути оселею муз, має одночасно бути і школою, і храмом, священним місцем, куди має стікатися все для вивчення прекрасного та для поклоніння краси, щоб потім і в житті розуміти й любити красу.

Б. Ханенко

Якби нас запитали про те, що таке музей, ми б сміливо відповіли, що це місце, де давнє зустрічається з сьогоденням. Музеї у сучасному суспільстві - це духовні скарбниці, що зберігають безцінні пам'ятки історії, культури та мистецтв, відіграють важливу роль в духовному розвитку нації, розбудові її державності. Своєю діяльністю музеї сприяють піднесенню національної самосвідомості народу, утвердженню ідеалів краси і добра, відновленню історичної справедливості. Саме музеї є скарбницею історичної та культурної спадщини, а музейні експонати – носіями безцінної інформації про історію та культуру краю. Музеї є різні: історичні, етнографічні, художні, краєзнавчі тощо. Кожен з них зберігає свою історію, в них представлені експонати різних епох..

Щоб ознайомитись з чарівністю атмосфери міста Маріуполя, з його історичними, меморіальними, архітектурно-мистецькими пам'ятками, збагатити свої знання, зустрітись з прекрасним, потрібно відвідати музеї. В музеях дбайливо зібрано і зберігається все, що нам дороге, що є гордістю нашого міста, і це закономірно: адже не вартий майбутнього той народ, який не цінує минулого. Якщо ви бажаєте познайомитися з історією міста, дізнатися про визначні пам'ятки, звичаї і побут населення, побачити цікаві і дивовижні речі, дізнатися про його видатних людей – сміло відправляйтеся у краєзнавчий музей.

Маріупольський краєзнавчий музей

В історичному центрі міста, на відносно коротенькій вулиці Георгіївській, розташовані три місцеві музеї, про що свідчить музейний покажчик, встановлений до 100-річчя від дня заснування краєзнавчого музею. Це металева конструкція з безліччю декоративних елементів висотою більше трьох метрів, біля основи якої розташована кругла лава. У верхній частині арт-об'єкт прикрашений кованими покажчиками з назвами трьох маріупольських музеїв - краєзнавчого, художнього музею імені А. І. Куїнджі та музею народного побуту. Виготовив покажчик відомий маріупольський коваль Володимир Вихренко. Арт-об'єкт виконує відразу кілька функцій - це покажчик, інформаційний стенд, місце відпочинку і орієнтир, біля якого збираються екскурсанти, які потім відправляються в піші міні-тури.

Вулиця перетинається з проспектом Металургів, вулицями Архітектора Нільсена, Архипа Куїнджі, Грецькою, Торговою та Земською. По ній не ходить жоден із видів громадського транспорту. На ділянці від проспекту Металургів до вулиці Архітектора Нільсена закритий рух для автотранспорту. Розташування в історичному центрі міста відбилось на її старовинній забудові кінця XIX - початку XX століття. Саме на цій вулиці знаходиться Маріупольський краєзнавчий музей - найстарший музей Донецької області. Жителі і гості міста приходять сюди, щоб познайомитися з історією краю, його заселенням, природними ресурсами та їх охороною, дізнатися про діяльність відомих земляків, про археологічні пам'ятки, маріупольські храми, старовинні помешкання. Навіть, якщо двері музею закриті, відвідувачів зустрінуть мовчазні вартіві - старовинна будівля, стародавні кам'яні статуї, гармати і якоря до яких, на відміну від інших експонатів, можна доторкнутися, відчувши холодок минулих років. Установу засновано 6 лютого 1920 року за ініціативи та під керівництвом І. П. Коваленка.

Довідково

Іван Пантелеймонович Коваленко (1887-1949) - український науковець та громадський діяч, засновник Маріупольського краєзнавчого музею. І. Коваленко народився в Маріуполі у 1887 р. в сім'ї юриста. Закінчивши в Таганрозі гімназію, вступив до Київського університету. У 1905 році за участь у студентських заворушеннях був виключений, а в 1907 р. виключений знову, цього разу без права поновлення, і знаходився в Маріуполі під наглядом поліції. Однак, потяг до знань був величезним. Іван Пантелеймонович навчається на природничому відділенні фізико-математичного факультету Харківського університету, в Московському сільськогосподарському інституті за спеціальністю «агроном». У 1916 році повертається до Маріуполя, де починає активно викладати в різних навчальних закладах, організовує Маріупольське товариство вивчення місцевого краю, стає головою його правління. Завдяки товариству і був створений Маріупольський окружний краєзнавчий музей. Його директором став І. П. Коваленко, а дружина, Ніна Семенівна - зав. етнографічним відділом.

Маріупольський музей значно вирізнявся серед інших краєзнавчих музеїв України: мав 17 тис. експонатів, в рік його відвідувало 14 тис. осіб. При музеї працювала спеціальна штормова щогла для попередження рибалок про негоду. Ще з 1922–1923 рр. І. Коваленко із співробітниками піднімає питання перед місцевою владою про заповідання Білосарайської коси, з 1925 р. - про збереження Кам'яних могил, Хомутовського степу і вапнякових виходів біля річки Кальчик у 3-4 верстах від Маріуполя. Разом з краєзнавцями, ботаніками, своїми співробітниками він виїжджає на ці ділянки, складає доповідні, розсилає численні клопотання про заповідання об'єктів. Іван Пантелеймонович брав участь у розкопках Маріупольського неолітичного могильника під керівництвом М. Макаренка (1930 р.), розробленні плану першої п'ятирічки для Маріупольської округи, співпрацював з Інститутом проектування міст у зв'язку з будівництвом металургійного заводу «Азовсталь». У 1925 році, завдяки Івану Коваленку та його соратникам, у Маріуполі було організовано загальноміський юннатський гурток, а 4 березня 1928 р. проведений перший на Донбасі День птахів.

Природоохоронна діяльність Івана Пантелеймоновича стала добре відома і за межами України. Він стає кореспондентом Українського комітету охорони пам'яток природи, членом Українського комітету краєзнавства. Подальших точних відомостей про долю Івана Пантелеймоновича немає. 30 листопада 1934 р. в мариупольській газеті «Приазовский пролетарий» проти Івана Коваленка було поміщено наклепницьку анонімну статтю «У музеї краєзнавства - агентура класового ворога». Набір звинувачень був той же, що і в 1929 р., але акценти і висновки вже інші. А через кілька днів, після вбивства Кірова, почалися повальні арешти і слідства без суду. Природно припустити, що І. П. Коваленка заарештували. Проте в архівах СБУ його «справи» немає. За деякими неперевіреними даними він був засланий (або встиг виїхати сам) до Молдавії. Звідти через кілька років переїхав до Середньої Азії (Ташкент), де помер приблизно в 1949 році.

У січні 2019 року, за сприяння ГО «Громадська дія», на будинку №37 по вулиці Георгіївській, де з кінця XIX століття і до 1920 року жив Іван Коваленко, була встановлена меморіальна дошка нашому ушавленому земляку. Він був талановитим вченим, активним громадським діячем, учасником національно-визвольної боротьби в Маріуполі. Після проголошення Незалежності України в 1918 році Коваленко одним з перших підняв в нашому місті жовто-блакитний прапор.

У 1937 році Маріупольський музей отримав статус обласного з назвою «Донецький обласний краєзнавчий музей в місті Маріуполі». У 1950 році у зв'язку зі створенням обласного краєзнавчого музею в місті Сталіно (Донецьк) Маріупольський був переведений у розряд музеїв місцевого значення. Будівля музею - цікавий історичний об'єкт Маріуполя. Його було побудовано в роки Першої світової війни для Катеринославського губернського земського навчально-ремісничого будинку-притулку воїнів-інвалідів. У народі його називали простіше - «будинок інвалідів». Він створювався, щоб дати можливість пораненим і покаліченим воїнам отримати спеціальність, яка могла забезпечити їх подальше існування. Урочисте відкриття відбулося 15 (28) листопада 1916 року в присутності представників влади і духовенства. Працював навчально-ремісничий будинок-притулок недовго. В подальшому, його приміщення використовувалося різними організаціями, установами і товариствами, серед яких: «Українське товариство», організоване у 1917 році, відділ народної освіти повітового земства, з якого і почав створюватися музей під керівництвом Івана Коваленка. Він розташовувався спочатку в одній кімнаті на третьому поверсі, але незабаром став повновладним господарем всього будинку. Тут розмістилися робочі кабінети, бібліотека, фонди, в різні роки працювали і музей революції, і живий куточок, і картинна галерея на громадських засадах. Його колекція формувалася ще на базі тих експонатів, які збиралися в Олександрівській гімназії, тобто, ще до революції.

У місті працювало дуже багато ентузіастів задовго до заснування музею. Експозицію наповнювали матеріали, що характеризували природу та історію величезного регіону. В основу зібрання музею було покладено наочне приладдя дому інвалідів, музеїв та бібліотек мариупольських гімназій.

Щорічні експедиції, які проводили наукові співробітники в 1920-30 рр., сприяли створенню археологічної, етнографічної, геологічної та інших музейних колекцій. Дослідження наукових співробітників музею допомогли створенню у Північному Приазов'ї перших природних заповідників: «Хомутовський степ» (1926 р.) та «Кам'яні Могили» (1927 р.), які було підпорядковано музею. У роки Другої світової війни музей не припиняв своєї діяльності, але структура його експозицій була змінена. Після звільнення міста (1943 р.) експозиції були відновлені. Основними напрямками роботи музею є вивчення природи та історії краю, народної та художньої культури жителів Донецького Приазов'я, науково-просвітницька, експозиційна діяльність. Він став для мешканців та гостей міста культурно-освітнім закладом.

Музей налічує сім експозиційних залів, наукову бібліотеку, фонд якої становить 17 тисяч книг. За роки роботи зібрано близько 60 тисяч «музейних експонатів», у тому числі речові, образотворчі, письмові (рукописні та друковані), нумізматичні, археологічні, фотодокументальні, природні та ін. Він має унікальну колекцію гербарію, опудала птахів і звірів, величезну колекцію мінералів Приазов'я, серед яких - Маріуполіт. Особливе місце займає археологічна колекція: це матеріали поселень і поховань давнини. Музей володіє невеликою, але змістовною колекцією, яка відображає історію православ'я в нашому регіоні. Прямуючи залами музею, ми дізнаємося, як виглядав наш рідний край до появи людства. Експонати оживляють всі наші уявлення про минуле.

Кожна колекція музейних експонатів має свої унікальні екземпляри. Ми можемо оглянути знайдені на території Приазов'я стародавні знаряддя праці наших далеких предків. Тут же знаходяться залишки зброї, глиняні осколки посуду. Цікавими для відвідувачів є крем'яні знаряддя праці та кістки бізонів з Амвросіївської стоянки (16 тис. років до н. е.), предмети побуту, прикраси. Увагу відвідувачів привертає і макет вугільної шахти в розрізі, і інструменти гірників, і види старої Юзівки, і соляна брила з Артемівських копалень. Золотим фондом по праву вважається археологічний комплекс і матеріали Маріупольського неолітичного могильника, вік яких - від 6 до 8 тис. років. На території Європи це найбільша археологічна пам'ятка того періоду. Знайдена вона в 30-і роки XX ст., коли будували меткомбінат «Азовсталь».

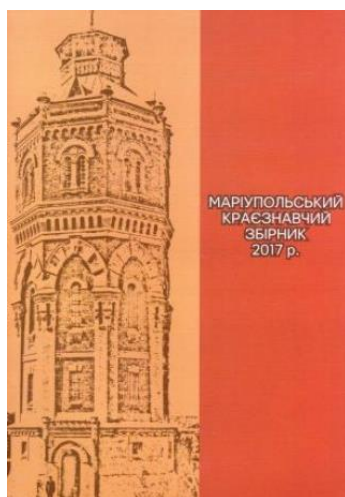
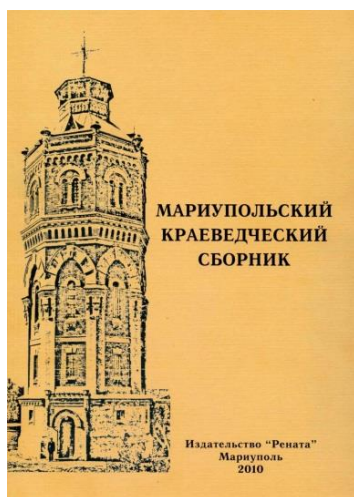
До унікальних музейних предметів можна віднести скіфську бронзову пряжку у вигляді голови лося (5 ст. до н. е.), бронзові дзеркала східного походження періоду Золотої Орди (14 ст.) та ін. Постійна експозиція музею висвітлює історію півдня Донецької області та природні умови краю - від первісних часів до сучасності. В експозиції музею можна одночасно побачити все розмаїття флори та фауни даного регіону, які зазнали значних змін під дією антропогенних факторів цивілізації.

Серед письмових пам'яток особливу увагу привертає низка раритетів і цікавих знахідок з Приазов'я: грамота Катерини II християнам-грекам, виведеним з Кримського ханства в 1778–1780 роках і поселеним у Північному Приазов'ї, плащаниця 1760 року, Євангеліє 1811 року, архів Маріупольського грецького суду. Велику історичну цінність мають меморіальні речі митрополита Ігнатія, культові предмети з православних храмів, синагог міста.

Користуються популярністю у відвідувачів половецькі статуї. До речі, на вході до музею відвідувачів зустрічають кам'яні половецькі баби, яким, за думкою науковців, понад 700-800 років. Це залишки перебування у степах Приазов'я кочових племен половців. Такі кам'яні споруди у давнину зображували половецьких богів і встановлювалися на пагорбах, курганах та були орієнтуванням у степах. На тепер половецькі баби є пам'ятками історії і зібрані в різних музеях. В Маріуполь вони привезені у 1937 р. з Богоявленки, Малого Янісоля, Ялти. Привертають увагу містян і встановлені перед будівлею адміралтійські якоря з затонулої в гавані Шмідта в 1932 році баржі «Орел» і дві гладкоствольні гармати чотирьохфунтового калібру першої половини XIX століття (надійшли у 1942 році з Міського саду).

Розвиток краєзнавчого музею триває і після здобуття Україною незалежності, так що, не дивлячись на виділення в самостійні одиниці Музею народного побуту (1989), Музею греків Приазов'я (1992) і художнього музею ім. Куїнджі в 2000-х, кількість його експонатів складає максимальне число з моменту заснування. Музей став потужним просвітницьким центром міста. У 2008 році на базі музею відтворено Маріупольське краєзнавче товариство. З 2010 року при музеї працює археологічна експедиція, яка, досліджуючи козацьке укріплення Кальміус, виявила поселення епохи середньовіччя (Салтівська культура) і неоліту. Результати дослідницької праці співробітників втілені в численних виданнях, що розповідають про природу, історію та етнографію краю, про пам'ятники та видатних людей міста.

У 2007 році в річницю пам'яті наукового співробітника музею Рени Іллівни Сасенко, відомого історика і краєзнавця, удостоєного звання Почесного громадянина Маріуполя, на фасаді установи, якій вона віддала дві третини життя, помістили меморіальну дошку з портретом людини талановитої, небайдужої, щиро відданої місту. Рена Іллівна посміхається відвідувачам музею, запрошуючи здійснити екскурсію в минуле.

Маріупольський краєзнавчий музей має дві філії.

У 1989 році було відкрито **Музей народного побуту**. Експозиція музею розповідає про особливості повсякденного життя представників різних національностей, які заселяли територію Приазов'я з кінця XVIII – поч. XX ст. Експозиція в музеї народного побуту та етнографії починається з етнографічної карти Маріуполя, що відбиває профільну картину населення території міста і його околиць в 30-і роки минулого століття. Кольоровими квадратами на ній позначено компактне розселення українців, греків, німців, росіян, євреїв, молдаван, болгар, козаків та ін.

Візитною карткою музею вважають національні костюми, гончарне устаткування, ткацький верстат. Музей має в своєму розпорядженні експонати, знайдені в гирлі річки Кальміус, датовані XVII ст.: підчорнильницю, курильну трубку, брусок і цвяхи. На подвір'ї споруджено етнографічний комплекс просто неба (млин, кузня, гончарна майстерня тощо). Експозиція створена на основі колекції Маріупольського краєзнавчого музею, формування якої почалося в 1920-х рр. У фондах музею – понад 5 тис. експонатів. Найширше представлена народна культура українців і греків. У музеї знаходиться безліч сімейних реліквій жителів регіону.

Художній музей імені А. І. Куїнджі

За радянських часів краєзнавчому музею не дозволяли збирати художні і мистецькі твори як непрофільні (гроші на мистецькі твори закупівельна комісія не отримувала). Лише хитрощі музейних працівників нечасто обходили заборони і вводили у фонди декоративно-ужиткові речі, старовинний посуд і меблі, окремі зразки графіки. Винятком були подарунки від небагатьох місцевих художників, їх родин та діячів мистецтва. Тому в Маріупольському краєзнавчому музеї не було вартісних творів мистецтва до 1970-х років.

У 1973 р. відбулася Перша республіканська пейзажна виставка «Меморіал А. І. Куїнджі». Була створена комісія, що відібрала частку творів пейзажного жанру з виставки і передала її у краєзнавчий музей. Серед небагатьох дарунків краєзнавчому музею - декілька малюнків Василя Верещагіна із зібрання архітектора М. Й. Нікаро-Карпенка, акварелі і малюнки самого архітектора, декілька картин Віктора Арнаутова та місцевих художників.

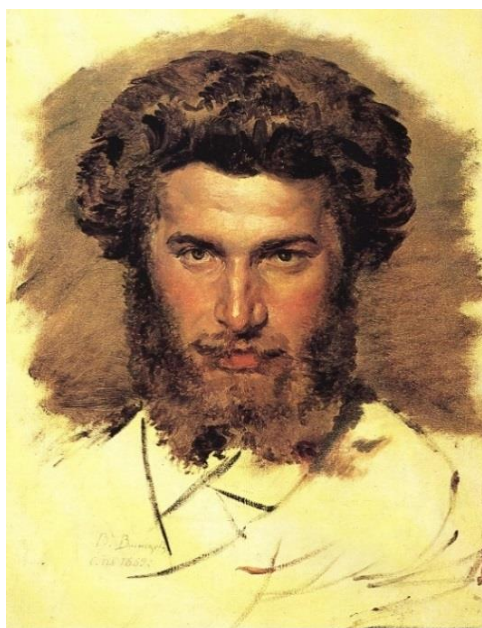
У фондах музею зберігаються картини І. Айвазовського «У берегів Кавказу», М. Дубовського «Ніч на Балтійському морі», «Море», українських художників Т. Яблонської «Три кургани», М. Глуценка «Озеро», С. Шишка «Ранок у лісі», «Квітень, Голосієво», О. Грицяя, М. Дерегуса; малюнки В. Верещагіна періоду російсько-турецької війни 1877–1878 років. Все це надало можливість створити в Маріуполі в жовтні 2010 року **Художній музей імені А. І. Куїнджі** як відділок краєзнавчого музею.

29 жовтня 2010 року в Маріуполі сталася знаменна й довгоочікувана подія. Через 100 років після смерті великого живописця Архипа Івановича Куїнджі в місті відкрився художній музей його імені. Музей знаходиться в історичній частині міста у будівлі, побудованій на самому початку минулого століття в стилі модерн.

До революції будинок належав Василю Гіацинтову - засновнику маріупольського реального училища. Після революції будинок було націоналізовано, в ньому розташовувалася історична бібліотека та партійний архів. Довгий час будівля використовувалася, як аптечний склад, і вимагала істотних вкладень. Ідея про створення музею витала в місті дуже давно. Ще у 1910 році, після смерті великого художника, Маріупольська міська дума планувала відкрити музей, але різні історичні обставини тоді перешкодили здійсненню ідеї.

Цікаво, що ще в липні 1914 року в Маріупольську міську думу прийшов лист з Москви від Московського відділення Товариства художників імені А. І. Куїнджі, в якому місту пропонувалося десять полотен великого майстра. Однак, місто не мало приміщення для розміщення картин. Незабаром почалася Перша світова війна. Пізніше про музей говорили і в 30-х, і 60-х роках, але з різних причин його створення відкладалося. Рішення про відкриття художнього музею імені А. І. Куїнджі відкладалося протягом усього ХХ століття.

У 1966 році Міністерство культури СРСР прийняло рішення про дарування Маріуполю трьох робіт А. І. Куїнджі: етюдів «Ельбрус», «Осінь. Крим» та ескізу «Червоний захід». Проте, побачити роботи судилося пізніше. Лише в 1997 році Маріупольська міська рада приймає рішення про передачу будівлі в комунальну власність краєзнавчого музею під майбутню філію. Реставрація затягнулася на довгі 13 років. І, нарешті, 30 жовтня 2010 року, рівно через 100 років після смерті великого живописця, маріупольці отримали справжню картинну галерею - художній музей ім. Архипа Куїнджі.

Наш земляк – унікальний пейзажист другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Його захоплення астрономією, фізикою кольору і світла знайшло своє відображення в живописі. Те, що в Маріуполі діє художній музей ім. А. Куїнджі, який має власну унікальну історію і, по праву, може вважатися художнім та мистецьким центром міста, безперечно, є важливим культурним здобутком маріупольців.

В зібранні музею - експозиція, присвячена життю та творчості великого художника А. Куїнджі і витвори образотворчого мистецтва майстрів живопису XX століття. Колекція художнього музею імені А. І. Куїнджі налічує: 650 живописних, 960 графічних творів, 150 скульптур, більш ніж 300 витворів декоративно-ужиткового мистецтва. На першому поверсі в трьох залах музею розмістилися експозиції, що розповідають про життя і творчість Архипа Івановича Куїнджі. Тут є справжні лампадки, церковні книги, ікони того часу, зібрані співробітниками Маріупольського краєзнавчого музею ще в ті роки, коли православні храми в Маріуполі руйнували. Це купіль та ікони з церкви Різдва Пресвятої Богородиці, в якій хрестився маленький Куїнджі, а пізніше, в 34-річному віці, вінчався з маріупольчанкою. Відомо, що Архип Іванович був глибоко віруючою людиною. Відвідувачі можуть побачити Євангеліє кінця XIX ст., зразки текстилю, прижиттєві фотографії майстра, меблі того часу, копії його листів тощо. Експозиція музею показує всі етапи життя видатного пейзажиста. Художня колекція музею містить понад дві тисячі експонатів.

Г. Калмыков «А. И. Куинджи», 1910

В експозиції 4-го залу на першому поверсі представлені живописні та графічні роботи сучасників великого майстра: Івана Костянтиновича Айвазовського, Василя Васильовича Верещагіна, Миколи Никаноровича Дубовського, Олексія Петровича Боголюбова, Лева Феліксовича Лагорію, Івана Івановича Шишкіна. Тут же знаходиться портрет А. Куїнджі, виконаний його учнем Григорієм Одиссєєвичем Калмиковим.

В експозиційних залах другого поверху (5, 6 зали) експонуються картини, подаровані місту після проведення першої республіканської виставки пейзажу «Меморіал А. І. Куїнджі» в 1973 році. В цих залах можна побачити картини талановитих художників другої половини XX століття: Миколи Глуценка, Михайла Дерегуса, Івана Марчука, Тетяни Яблонської, Олексія Грицяя, Сергія Шишка, Валентини Цвєткової та інших.

Справжньою прикрасою музею стали твори маріупольських художників: народного художника України Віктора Васильовича Пономарьова, заслужених художників України Миколи Кузьмича Бендрика, Леоніда Миколайовича Гаді, Сергія Олексійовича Баранника, Олега Борисовича Ковальова, Петра Олексійовича Кота, Віктора Михайловича Арнаутова, Віктора Івановича Кофанова, Євгена Петровича Скорлупина, картини Леля Миколайовича Кузьменкова та Валентина Костянтиновича Константинова. Незважаючи на розходження творчих методів живописців, картини яких експонуються в залах художнього музею, їх об'єднує те, що всі вони виконані в кращих традиціях реалістичного мистецтва.

У залах другого поверху періодично змінюється тематика: проводяться виставки живопису, графіки, фотовиставки, виставки декоративно-прикладного мистецтва. А ще, у музеї передбачено проведення інтерактивних програм, лекцій, тематичних зустрічей, демонстрацій фільмів про мистецтво і творчість художників, проведення камерних музичних вечорів. В останні роки музей набирає обертів. Найвідоміший проєкт – Меморіал Куїнджі (2016). Художники Маріупольської спілки НСХУ постійно беруть участь у спільних з музеєм виставках.

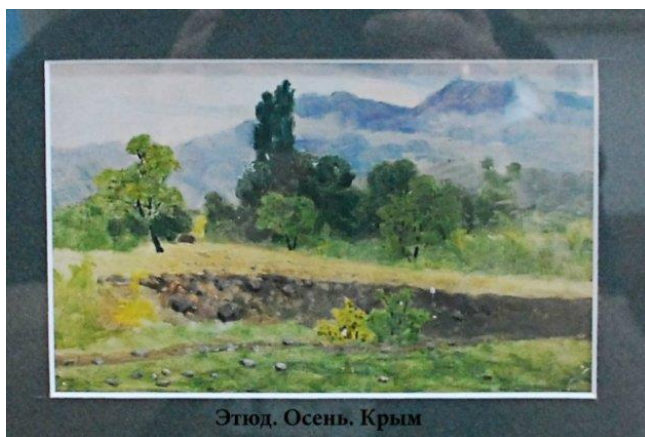
Серед новітніх творів мистецтва представлених в музеї - медальєрне мистецтво місцевих майстрів (твори Віктора Узбека, Юрія Шевякова та ін.). Відомий український медальєр Харабет Юхим Вікторович має власну експозицію творів при Центрі сучасного мистецтва і культури ім. А. І. Куїнджі. Але невеличку кількість творів Юхима Харабета має і Художній музей.

Эскиз. Красный закат.

Этюд “Эльбрус”

Этюд. Осень. Крым

У художньому музеї представлені копії робіт Архипа Івановича Куїнджі в натуральну величину, а також оригінали: ескіз «Червоний захід», етюди «Осінь. Крим» і «Ельбрус», передані Державним Російським музеєм.

У музеї можна побачити копії найбільш відомих картин Архипа Куїнджі, серед яких: «Місячна ніч на Дніпрі» та «Чумацький тракт у Маріуполі». У жовтні 2012 року в музеї пройшло урочисте відкриття виставки однієї картини. Картина «Місячна ніч на Дніпрі», виконана нашим співвітчизником А. І. Куїнджі, заворожила маріупольців своїм містичним настроєм. Серед захоплених відвідувачів музею був міський голова Юрій Хотлубей. Саме тоді, він запропонував авторам Союзу маріупольських художників створити копію цього шедевра спеціально для нашого міста. Ідею підтримав народний депутат України Олексій Білий, який надав фінансову підтримку роботи над картиною.

28 травня 2013 року в художньому музеї ім. А. І. Куїнджі відбулася презентація реплікації однієї з найзнаменитіших картин Архипа Куїнджі «**Місячна ніч на Дніпрі**», виконаної маріупольським художником, членом НСХУ Олегом Ковальовим, який працює у жанрі станкового і монументально-декоративного живопису.

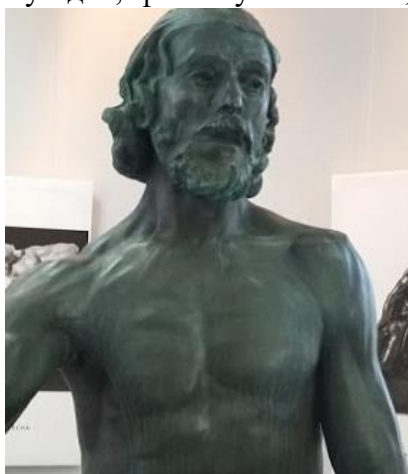
Кілька місяців талановитий маріупольський художник Олег Ковальов, чиї роботи прикрашають численні приватні колекції по всьому світу, працював над копією «Місячної ночі на Дніпрі». І ось, через півроку, полотно привезли за місцем його теперішньої постійної прописки - в Художній музей імені А. І. Куїнджі.

22 жовтня 2020 року на відвідувачів музею чекала презентація оновленої експозиції художнього музею і копія картини Архипа Куїнджі «**Чумацький тракт у Маріуполі**» відомих київських художників – народного художника України, професора Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури Андрія Яланського і заслуженого художника України Олександра Ольхова. Картина «Чумацький тракт в Маріуполі» написана в 1875 році і є частиною зібрання Державної Третьяковської галереї (інв. 876). Розмір картини - 106×213 см. Сюжет картини географічно пов'язаний з Маріуполем, де народився і виріс художник. Його дія розгортається в південних степах, якими молодий Куїнджі проходив на його шляху до Феодосії. Чумаками в той час називали торговців або погоничів, які відправлялися на волах до Чорного і Азовського морів за рибою і сіллю і розвозили їх по ярмарках.

Зростає географія співпраці музею з відомими художниками і скульпторами України та зарубіжжя, які вже вважають за честь виставити свої роботи в Маріуполі в Художньому музеї ім. А. Куїнджі.

Музей постійно поповнює колекцію, а в 2017 р. стало можливо зробити відкриті фонди скульптури. Художній музей дуже плідно співпрацює з художньою школою ім. А. Куїнджі, фотоклубами міста, а з недавніх пір – з філією Національної Академії мистецтв України. Завдяки колу друзів музею також стало можливим побачити і твори світової культурної спадщини. На зберігання в Маріупольський художній музей імені А. І. Куїнджі передали копію бронзової статуї Огюста Родена «Іоанн Хреститель» (статуя була створена у 1878 році). Такий подарунок музею надали маріупольські меценати.

Бронзова скульптура була відлита київським скульптором В'ячеславом Притулою. Вона відтворена за спецзамовленням з гіпсової копії оригіналу з метою зберегти пам'ять про творчість великого Огюста Родена. Тепер реплікація скульптури експонуватиметься на постійній основі в музеї в окремо оформленому приміщенні, де розміщені великі фотографії інших робіт видатного художника з описом його життя і творчості. Тож, якщо бажаєте поринути у світ творчості та натхнення, отримати естетичне задоволення, завітайте до Маріупольського художнього музею імені А. І. Куїнджі.

Залишаючи вулицю Георгіївську, відправляємось на проспект Металургів - єдину вулицю в Маріуполі, що перетинає три з чотирьох районів у місті. Проспект Металургів (в минулому вулиці Весела та Івана Франка) - одна з центральних і найдовших вулиць Маріуполя. Простягається з півдня на північ від узбережжя Азовського моря до корпусів ММК імені Ілліча та машинобудівного концерну «Азовмаш». Довжина 6,7 км. Саме на цій вулиці, за адресою пр. Металургів, 25 знаходиться Центр сучасного мистецтва А. І. Куїнджі і музей медальєрного мистецтва Ю. В. Харабета.

Музей медальєрного мистецтва Ю. В. Харабета

У грудні 2005 року на базі Центру сучасного мистецтва і культури імені А. І. Куїнджі створено єдиний в Україні Музей медальєрного мистецтва Ю. В. Харабета. Центр сучасного мистецтва і культури А. І. Куїнджі є одним з основних експозиційних центрів сьогочасного мистецтва міста. Виставковий зал був відкритий в 1962 році, коли маріупольські художники звернулися до провідних майстрів образотворчого мистецтва країни з проханням допомогти в створенні картинної галереї. У 2004 році Виставковий зал був реорганізований в комунальну установу «Міський центр сучасного мистецтва і культури імені А. І. Куїнджі».

Щороку Центр приймає до п'ятдесяти художніх виставок різних напрямків мистецтва. Це виставки традиційного класичного напрямку, сучасні експериментальні фотовиставки і експозиції декоративно-ужиткового мистецтва.

На даний час Центр є одним з основних експозиційних центрів сучасного мистецтва міста Маріуполя і працює в напрямках живопису, скульптури, медальєрного і ювелірного мистецтва. В Центрі проходять презентації, поетичні вечори, творчі зустрічі, майстер-класи, фестивалі тощо. В 2005 році в складі центру з'явився єдиний в Україні **Музей медальєрного мистецтва Ю. В. Харабета**.

Харабет Юхим Вікторович (1929 - 2004 рр.) - художник-медальєр, заслужений діяч мистецтв, почесний громадянин міста Маріуполь, автор більш ніж п'ятисот творів медальєрного мистецтва і скульптур малих форм, в тому числі: символики Маріуполя - герба, прапора, церемоніального знаку міського голови, ордена «За заслуги» III ступеня – Почесної відзнаки Президента України, медалі «Захиснику Вітчизни» тощо.

За своє творче життя Юхим Харабет створив тисячі творів мистецтва: значки, ордени, медалі, жетони, емблеми, медальйони, барельєфи - всього не перелічити. Художні здібності у Юхима Вікторовича простежувалися з дитинства. У зрілому віці його захоплює медальєрне мистецтво. Цей жанр вимагає не тільки таланту художника і графіка, але і великих знань в різних областях, життєвого досвіду. Адже кожна медаль, плакетка, барельєф - це глибоке дослідження особистості, теми, історії...

Уже перша його медаль **«На честь сторіччя Азовського морського пароплавства. 1871-1971»** була помічена цінителями і фахівцями. Вона експонувалася на XVII виставці Всесвітньої федерації медальєрного мистецтва в Будапешті і була відзначена спеціальним дипломом Співки художників СРСР. На аверсі цієї медалі профіль сучасного корабля дано в невисокому рельєфі, а в контррельєфі представлено відображення у воді старовинного вітрильника. Цим автору вдалося талановито підкреслити вік Азовського пароплавства.

Після його смерті в 2004 році міська рада прийняла рішення про увічнення пам'яті Юхима Вікторовича: на будинку майстра була відкрита пам'ятна дошка, потім з'явився пам'ятник на кладовищі, а незабаром був відкритий музей медальєрного мистецтва Ю. В. Харабета. Великий внесок (близько 700 експонатів) в фонд музею зробила дружина художника, народна артистка України, почесний громадянин Маріуполя Світлана Іванівна Харабет (Отченашенко), а також друзі художника і шанувальники його мистецтва. Фонд збагатився завершеними медалями, ескізами в кераміці, фотографіями, навіть шматком

обшивки космічного корабля «Буран» з медаллю роботи Ю. Харабета, присвяченій запуску. Є унікальні твори, які не виставлялися ніде більше, тому що вони зберігалися в майстерні медальєра.

Маріупольський союз художників України врахував рекомендації і досвід міжнародних виставок і підготував музейне обладнання для експозиції саме медалей. Створені стелажи і шафи з металу, дерева, скла.

Велику увагу приділили експонатам художники за фахом - Віктор Узбек, Олександр Шпак, Юрій Шевяков. Різноманітність матеріалів і розмірів медалей, додатки фото і ескізів майстра розбавили монотонність експозиції. У січні 2006 року новий музей відкрив двері для відвідування. У приміщенні музею площею 60 квадратних метрів знаходяться 18 стендів, на яких розміщено роботи Юхима Харабета, виконані в різних металах і сплавах.

Палітра його творчості надзвичайно широка. Його роботи можна об'єднати в наступні серії: «Вимагаємо миру», «Вони були першими», «Ім'я на борту», «Наука», «Поети і письменники», «Космос», «Художники», «Спорт» та інші. З особливою увагою Юхим Вікторович Харабет ставився до історії рідного міста Маріуполя. Цим викликаний інтерес до особистостей О. В. Суворова (медаль «Пам'яті О. В. Суворова. 1730-1800») і митрополита Ігнатія (медаль «Пам'яті митрополита Ігнатія. 1740-1786»), чий імена пов'язані з переселенням греків-християн з Кримського ханства і їх облаштуванням в Приазов'ї.

Особливу цінність мають відліті в бронзі медалі. Серед них - нагородні знаки, які були виготовлені з мельхіору з доповненням кольорової емалі і дорогоцінного каміння. Найбільш значущими розробками Юхима Харабета є державні нагороди України: перша нагорода незалежної України – «Почесна відзнака Президента України», орден і медаль Богдана Хмельницького, орден «За заслуги» третього ступеня, медаль «Захиснику Вітчизни». У 2015 році були змінені колодка медалі та стрічка. Сама медаль змін не зазнала.

У своєму рідному місті він став автором символіки - герба, прапора, а також деяких інших відмінностей - «Маріуполець року», «Почесний громадянин міста».

Довіdkовo

Сучасний варіант герба Маріуполя використовує композиційні принципи і кольори герба 1811 року. Щит розділений горизонтально на дві рівні частини. Зверху поле срібного кольору, знизу - синє. Лінія, яка розділяє поля, - хвиляста. Синій колір і хвиляста лінія символізують море. Срібне поле символізує виробництво сталі. У центрі герба зображений якір - символ портового міста. Причому, сам якір складається з ковша (кілець якоря), з якого виливається метал по контуру і цифр 1778 - року заснування міста. Автор герба - відомий художник-медальєр, заслужений діяч мистецтв України Юхим Вікторович Харабет. На прапорі Маріуполя використовуються два варіанти герба - сучасний (розташований по центру) і 1811 року (внизу полотнища).

Все своє творче життя Ю. В. Харабет постійно стежив за оточуючими подіями і чуйно відгукувався на них. У 1973 році він виступив одним з ініціаторів проведення в нашому місті Першої республіканської виставки пейзажу, присвяченої пам'яті А. І. Куїнджі. Для нагородження учасників виставки художник підготував медаль «Лауреат меморіалу А. І. Куїнджі – 73» та пам'ятну медаль, якою нагороджувалися організатори меморіалу. У наступні роки Юхим Вікторович Харабет не раз повертався до образу нашого великого земляка.

Всі свої медалі Ю. В. Харабет присвячував людям, пам'ять про яких повинна жити, а також ідеям, які ніколи не втрачають актуальності. «Силу підлості і злості здолає дух добра» (Б. Пастернак), «Перестаньте боятися і будемо як боги», (Ф. Достоевський), «Єднайтесь, друзі мої, молю вас, благаю» (Т. Шевченко) – саме такі слова викарбовано на медалях.

Його робота «Любов через роки і відстані», створена за мотивами пісні Висоцького «Нуль сім», була відмічена пам'ятною медаллю учасника міжнародної виставки Всесвітньої федерації медальєрного мистецтва FIDEM.

Витвори майстра зберігаються в Фонді спілки художників, Міністерстві культури та інформаційної політики України а також, в постійних експозиціях: в Національному музеї історії України, в Донецькому обласному художньому музеї, в музеях Німеччини, Латвії, Франції, Польщі, Єгипту, Росії, Угорщини, Монголії та інших країн. Вироби нашого земляка вирізняються високим професійним рівнем, художнім смаком, красою, тонкою роботою виконання, особливою пластикою, глибоким осмисленням історичних подій минувшини та сьогодення. Юхим Вікторович Харабет по праву входить у світову еліту майстрів медальєрного мистецтва! Він прославив Маріуполь своїм талантом, своєю працею, своїми творіннями. Створені ним медалі, нагородні та пам'ятні знаки долають час і, як і раніше, передають людям частку його таланту і душі.

Ось і підійшла до завершення наша маленька ювілейна прогулянка музейними скарбницями міста. Радимо заходити до музеїв не лише щоб дізнатися щось нове, а й просто походити залами, отримати естетичний доторк до історичної інформації, відкрити для себе музей, як місце зустрічі з дивовижними предметами, захопливими історіями, яскравими особистостями минулого та сьогодення. У сучасному ритмі життя це надважливо.

Література

Божко, Раиса. История здания музея и его «стражей» - половецких баб, пушки и якоря [Текст] / Р. Божко // Приазов. рабочий. – 2010. – 10 февр. – (к 90-летию краеведческого музея).

Божко, Р. Мариупольський краєзнавчий музей [Електрон. ресурс] / Р. Божко // Енциклопедія сучасної України. – Текст. дані. – [Україна]. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65914 (дата звернення 23.11.2020). – Назва з екрана.

Божко, Р. П. Мариупольський музей народного побуту [Електрон. ресурс] / Р. П. Божко // Енциклопедія сучасної України. – Текст. дані. - [Україна]. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65918 (дата звернення 04.12.2020). – Назва з екрана.

Божко, Раиса. О тех, кто стоял у истоков музейного дела в Мариуполе [Текст] : [краеведческий музей города – старейший в Донецкой области] / Р. Божко // Приазов. рабочий. – 2010. – 23 июня (№ 92). – С. 4. – (90 лет краеведческому музею).

Божко, Раиса. Подвижник музейного дела [Текст] : очерк жизни и деятельности И. П. Коваленко, организатора и первого директора Мариупольского краеведческого музея / Р. Божко. - Мариуполь : Мариупольский краеведческий музей, 2003. - 24 с.: фотоил.

Божко, Раиса. Столетний юбилей дома с историей [Текст] : [15 ноября 1916 года было открыто здание, где впоследствии расположился Мариупольский краеведческий музей] / Р. Божко // Приазов. рабочий. – 2016. – 16 нояб. (№ 134). – С. 4.

Бондаренко, Андрей. В Мариуполе теперь есть собственная рукописная копия шедевра А. И. Куинджи «Ночь на Днепре» [Текст] : [в художественном музее им. А. Куинджи находится точная живописная копия знаменитой картины кисти мариупольского художника О. Ковалева] / А. Бондаренко // Приазов. рабочий. – 2013. – 30 мая (№ 96). – С. 1, 4.

Бондаренко, Андрей. Первый президентский орден родился в Мариуполе [Текст] : [заслуженный деятель искусств Украины, почетный гражданин Мариуполя, автор награды президента «Почетный знак отличия Президента Украины» Ефим Харабет] / А. Бондаренко // Приазов. рабочий. – 2009. – 22 авг. (№ 112). – С. 1.

Були, Татьяна. К юбилею художника-медаляера [Текст] : 29 июля 2009 года заслуженному деятелю искусств Украины Е. В. Харабету исполнилось бы 80 лет / Т. Були // Ильичевец. – 2009. – 30 июля. – (Памяти земляка).

Були, Татьяна. Мариуполь и Куинджи [Электрон. ресурс] / Т. Були / зап. Е. Колгушева // Укринформ [сайт]: Мультимедийная платформа иновещания Украины. – Текст. дан. – [Украина, 2018]. – Режим доступа: <https://www.ukrinform.ru/rubric-regions/2430369-mariupol-i-kuindzi.html> (дата обращения 18.11.2020). – Название с экрана.

Були, Т. Ю. Медальер Ефим Викторович Харабет [Электрон. ресурс] / Т. Ю. Були // Интернет-галерея [сайт]. – Текст. дан. – [Украина, 2013]. – Режим доступа: http://chendrs.com/discussion_detail.php?newsid=47 (дата обращения 25.11.2020). – Название с экрана.

Буров, Сергей. Архип Куинджи – наш современник [Текст] : [как в Мариуполе чтят память великого художника: открытие картинной галереи, художественного музея, памятника, памятной доски и др.] / С. Буров // Ильичевец. – 2015. – 9 июля (№ 71). – С. 16.

Демідко, Ольга. Художній центр Маріуполя [Електрон. ресурс] / О. Демідко // mrpl.city [сайт]. – Текст. дані. – [Україна, 2018]. – Режим доступу: <https://mrpl.city/blogs/view/hudozhnij-tsentr-mariupolya> (дата звернення 17.11.2020). – Назва з екрана.

Джувага, Вадим. 90 лет на страже памяти [Текст] : [основатель мариупольского краеведческого музея И. П. Коваленко] / В. Джувага // Ильичевец. – 2010. – 6 февр.

Ермишина, Людмила. Детские пленэры, лекции и прогулка с Куинджи.[Текст] : в преддверии юбилея художественный музей проведет серию необычных мероприятий / Л. Ермишина // Приазов. рабочий. – 2020. – 9 окт. (№ 74). – С. 16.

Ермишина, Людмила. Звездный час «запасных» пейзажей [Текст] : накануне 100-летия краеведческий музей открывает свои фонды / Л. Ермишина // Приазов. рабочий. – 2020. – 24 янв. (№ 6). – С. 16.

Ермишина, Людмила. Коллекция редких творений, нетленных картин [Текст] : мариупольский художественный музей имени Архипа Куинджи отметил 10-летие / Л. Ермишина // Приазов. рабочий. – 2020. – 30 окт. (№ 79). – С. 13.

Ермишина, Людмила. Мариупольскому краеведческому музею – 90 лет [Текст] : [из истории основания краеведческого музея] / Л. Ермишина // Приазов. рабочий. – 2010. – 19 мая (№ 73). – С. 4.

Ермишина, Людмила. Первый мариупольский медальер [Текст] : [медальер, заслуженный деятель искусств Украины, почетный гражданин Мариуполя Е. Харабет] / Л. Ермишина // Приазов. рабочий. – 2019. – 31 июля (№ 54). – С. 6.

Ермишина, Людмила. Указатель для самой музейной «улицы» [Текст] : к юбилею Мариупольского краеведческого музея установлен новый арт-объект / Л. Ермишина // Приазов. рабочий. – 2020. – 24 янв. (№ 6). – С. 16.

Зайка, В. Зарегистрированы авторские права Ефима Харабета на его работы [Текст] / В. Зайка // Приазов. рабочий. – 2013. – 15 февр.

Кузминская, С. Медаль на ладони [Текст] : [в Мариуполе состоялось открытие музея медальерного искусства имени Ефима Харабета] / С. Кузминская // Ильичевец. – 2005. – 29 дек. – (Новый музей)

Мариупольский краеведческий музей празднует 100-летие [Электрон. ресурс] // Sigma Mariupol [сайт]. – Текст. дан. – [Украина, 2020]. – Режим доступа: https://sigmatv.com.ua/ru/mariupolskij-kraevedcheskij-muzej-prazdnuet-100-letie_n21200 (дата обращения 26.11.2020). – Название с экрана.

Маріупольський краєзнавчий музей [Електрон. ресурс] // Gugu.ua [сайт]. – Текст. дані. – [Україна]. – Режим доступу: https://rest.guru.ua/ua/mariupol/places/881-kraevedcheskij-muzej_mrpl/ (дата звернення 17.11.2020) – Назва з екрана.

Панова, Д. Беречь историю становится сложнее [Текст] : [история развития музейного дела в Мариуполе] / Д. Панова // Мариупольское время. – 2013. – 16 мая (№ 20). – С. 1-2.

Пожогин, Николай. Гончары и кузнецы в музейном двореике [Текст] : Мариупольский краеведческий музей открывает гончарную и кузнечную мастерские во дворе своего филиала – музея народного быта / Н. Пожогин // Ильичевец. – 2015. – 29 авг. (№ 92). – С. 5.

Пожогин, Николай. История Мариуполя в документах [Текст] : уникальная экспозиция в выставочном зале Мариупольского краеведческого музея открыта ко дню города / Н. Пожогин // Ильичевец. – 2013. – 19 сент.

Саенко, Рена. Художник-медальер Е. В. Харабет [Текст] : [мариупольский художник, автор более 500 медалей, плакеток, скульптурных композиций, панно] / Р. Саенко // Мариуполь - мой любимый город... - Мариуполь, 2010. – С. 287-293.

Станиславский, Иван. Память о Куинджи в Мариуполе [Электрон. ресурс] : к 106 годовщине смерти художника / И. Станиславский // Mariupol.tv [сайт]: Новостной портал. – [Украина]. – Режим доступа: https://mariupol.tv/news/art/mariupol/11740/pamyat_o_kuindzhi_v_mariupole_k_106_godovshine_smerti_hudozhnika.html (дата обращения 26.11.2020). – Название с экрана.

Франжева, Юлия. 100 лет – возраст перемен [Текст] : чтобы соответствовать духу времени: Мариупольский краеведческий музей отметил вековой юбилей и приступает к разработке современной концепции развития / Ю. Франжева // Приазов. рабочий. – 2020. – 7 февр. (№ 10). – С. 1, 16.

Франжева, Юлия. Таинственный Куинджи [Текст] : к ним прикасалась рука художника – о мастере света рассказывают картины, письма, предметы быта / Ю. Франжева // Приазов. рабочий. – 2020. – 7 авг. (№ 57). – С. 14.

Чертушкин, В. Издан третий мариупольский краеведческий сборник [Текст] : [в краеведческом музее состоялась презентация издания «Мариупольський краєзнавчий збірник 2017 р.»] / В. Чертушкин // Приазов. рабочий. – 2018. – 19 янв. (№ 6). – С. 19.

Шовчко, В. Мариупольский краеведческий музей [Электрон. ресурс] / В. Шовчко // Достопримечательности Украины [сайт]. – Текст. дан. – [Украина]. – Режим доступа: <https://zabytki.in.ua/ru/2729/mariupolskii-kraevedcheskii-muzei> (дата обращения 26.11.2020). – Название с экрана.

Науково-популярне видання

Скарбниці минулого: краєзнавчий путівник
(із циклу «Маленькі прогулянки великим містом»)

Інформаційно-бібліографічні матеріали

Укладач

Гуляєва Ольга Петрівна

Оформлення	А. О. Гром
Редагування	В. Ф. Ганжєєва
Відповідальний за випуск	Ю. С. Василенко